

ASPECTE PRIVIND POLITICA ROMÂNIEI LA DUNAREA MARITIMĂ (1936—1938)

DAN BOTESCU

În ansamblul relațiilor politice externe ale României, atenția acordată problemei Dunării maritime a fost, cu puține excepții, pe măsura importanței sale reale. Tendința permanentă a României era armonizarea deplină a suveranității naționale asupra gurilor Dunării cu libertatea de navigație internațională. Dezacordul dintre cele două principii făcea neviabilă orice soluție impusă problemei dunărene. Un astfel de dezacord era conținut de Statutul Dunării adoptat la Paris în 1921, ceea ce a determinat diplomația românească să-l considere, în întreg intervalul dintre cele două războaie mondiale, ca pe o operă neterminată și perfectibilă.

Necesitatea unei soluții definitive și durabile în problema Dunării a intrat la mijlocul deceniului al patrulea pe făgașul unor încercări decisive. Cei 15 ani scurși de la votarea statutului atunci în vigoare, au reliefat cu claritate anomaliile existente în regimul Dunării adoptat atunci, ale căror consecințe asupra statului teritorial fuseseră, de altfel, prevăzute de reprezentanții României încă de la data votării lui.

Relativa stabilitate politică din această parte a Europei oferea statelor membre un cadru propice pentru eradicarea tarelor regimului existent la gurile Dunării. Dar ea n-a fost folosită ca atare. Politica marilor puteri membre în C.E.D., față de problema dunăreană, caracterizată uneori de inerție, alteori dirijată de un conservatorism rigid, a respins aprioric inițiativele românești menite să îndrepte viciile conținute de Statutul Dunării, consolidând astfel o stare de lucruri ce suferea de multe neajunsuri.

Greutățile tehnice din activitatea C.E.D. se repercutau negativ asupra economiei țării. Dezinteresul marilor puteri neriverane membre în C.E.D. față de măsurile propuse de România, destinate să ușureze funcționarea acestui organism, trădau o optică diferită în problema întreținerii navigației internaționale la gurile Dunării.

Pericolul împotmolirii canalului Sulina, tot mai greu îndepărtat de serviciul tehnic al C.E.D., învăluia într-o notă de pesimism proiectele de viitor ale comercianților și armatorilor români, determinând numeroase proteste publice ¹.

În repetate rânduri camerele de comerț din Galați și Brăila au cerut stăruitor înlăturarea neajunsurilor de la gura Sulinei și asigurarea navigației. Ele cereau în același timp ajustarea taxelor percepute de C.E.D., proporțional cu prețul la zi al mărfurilor, și perceperea lor în raport cu încărcătura reală a vaselor. Datorită greutăților de navigație în timp de iarnă, pe lista de revendicări figura la loc de frunte procurarea a două spărgătoare de gheață necesare asigurării traficului continuu ².

Asemenea proteste nu puteau rămâne fără ecou în rîndul oficialităților române. Raporturile dintre statul român și C.E.D. fiind lipsite de atribute coercitive, singura posibilitate a delegatului român de a acționa asupra celorlalți membri era persuasiunea într-un context de urbanitate specific relațiilor politice statornicite între cele patru state membre.

La cererea reprezentantului român, în sesiunea C.E.D. din octombrie 1935, delegații străini s-au angajat de a supune spre aprobare guvernelor lor propunerea ca efortul financiar pentru lucrările necesare la guri să fie sporit.

Acest lucru urma să se facă fie direct, fie pe calea garantării colective a unui împrumut contractat de C.E.D. la băncile particulare din țară sau străinătate ³.

Rezultatele demersurilor au invederat cu claritate dezinteresul marilor puteri în problema asigurării tehnice a navigației la gurile Dunării.

Guvernul francez, pentru un moment a declarat că nu e în măsură să dea un răspuns precis. El cerea mai întâi să cunoască proiectul de lucrări adoptat de experți și suma aproximativă estimată de inginerii consultanți ca indispensabilă.

Guvernul italian a dat un răspuns analog, cerind în plus un plan de amortizare a eventualului împrumut ⁴.

Guvernul britanic a răspuns că rămîne la părerea sa exprimată în mai multe ocazii potrivit căreia C.E.D. trebuie să se finanteze prin propriile ei mijloace, precizînd, totodată, că nu era în măsură să participe la garantarea niciunui împrumut ⁵.

¹ I. Gh. Munteanu, „Comisiunea Europeană a Dunării“, Galați, Institutul de Arte grafice „Munca“, 1937, p. 12 : D. N. Panaitescu și G. Eeșeanu, *Insemnătatea portului Galați*, Tipografia „Munca“, Galați 1937, p. 4 ; vezi și anexa 2.

² I. G. Munteanu, op. cit., p. 12.

³ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (în continuare se va citi A.M.A.E.), ds. 8, Convenții. B. 17, vol. IV, fila 15 (Raport trimis de Contescu din Viena la 2—5 ianuarie 1936 către Ministerul Afacerilor Externe).

⁴ Ibidem. Guvernul italian pleca de la ideea că sesiunea extraordinară a C.E.D. ținută la San Remo, în 1934, fixase o dobîndă de 2 1/2% pentru acest eventual împrumut în timp ce starea financiară a C.E.D. înrăutățindu-se tot mai mult, veniturile ei nu mai puteau suporta anuitățile aferente.

⁵ Ibidem.

În fața răspunsurilor dezamăgitoare primite, guvernul român și-a anunțat intenția de a contribui la efortul financiar impus de împrejurări nu numai cu o pătrime din sumă, ci chiar cu mai mult, în caz de carență a celorlalte guverne, bineînțeles însă asigurându-și o contraparte din avantajele morale sau materiale egală cu acest însemnat sacrificiu⁶. Pentru guvernul român chestiunea suplimentării fondurilor destinate marilor lucrări de întreținere a navigației nu putea fi privită doar ca o simplă operație financiară; el considera că toate cele patru state aveau datoria morală imperioasă de a ajuta C.E.D. să-și îndeplinească rolul pe care tratatele îl conferiseră și fără îndeplinirea căruia dispărea însăși rațiunea existenței sale.

În cadrul preocupărilor celor trei guverne, de o mai largă audiență s-au bucurat aspectele politice ale activității C.E.D. și în mod special poziția față de încercarea Germaniei de a pătrunde în C.E.D.

În acel moment numărul statelor candidate la admitere în C.E.D. ajunsese la patru: Grecia, Germania, U.R.S.S. și Polonia. Statutul Dunării votat la Paris cu 15 ani în urmă, pusese capăt tendințelor marilor puteri de a pătrunde în C.E.D. numai în virtutea importanței lor politice, menționând în mod expres că nici un stat nu poate intra în C.E.D. decât dacă face dovada unor suficiente interese comerciale și politice la gurile Dunării, iar primirea nu se poate face decât cu asentimentul unanim al statelor reprezentate la acea dată în C.E.D.⁷

Din punct de vedere strict statutar, după primul război mondial Germania se menținuse într-o situație de inferioritate față de Grecia, care se găsea în fruntea statelor ce puteau face dovada unor interese deosebite la gurile fluviului. Statistica navigației pe anul 1934 evidenția că, din tonajul vaselor comerciale pătrunse în amonte de Sulina, Italiei îi aparținea 25%, Greciei 24%, României 20%, Angliei 9%, Germaniei 6%⁸.

În 1935 situația se schimbase astfel: pe primul loc se afla Grecia cu 26%, urmată de România cu 24%, Italia cu 22%, Anglia cu 11%, Germania cu 8%, iar celelalte pavilioane luate împreună 5%⁹.

⁶ Ibidem. „*Commisson Européenne du Danube*“. 1935, Session d'automne. Protocole n° 1292, p. 133. Institutul de arte grafice „Moldova“, S.A.R. — Galatz, 1936.

⁷ N. Dașcovici. „*Interesele și drepturile României în texte de drept internațional public*“, Iași, 1936, p. 168.

⁸ A.M.A.E. ds. 8, Convenții, D. 17, vol. IV, fila 60.

⁹ Ibidem. În cifre exacte situația pe anul 1935 a vaselor intrate la Sulina se prezenta astfel: Grecia — 122 vase cu un tonaj de 205.946 tone. România — 61 vase cu un tonaj total de 193.785 tone; Italia — 65 vase cu un tonaj total de 178.550 tone; Anglia — 30 vase cu un tonaj total de 84.609 tone; Germania — 30 vase cu un tonaj total de 63.518 tone; Egipt — 17 vase cu un tonaj total de 33.864 tone; Ungaria — 16 vase cu un tonaj total de 12.245 tone; Polonia — 7 vase cu un tonaj total de 3.444 tone; Bulgaria — 6 vase cu un tonaj total de 13.996 tone; U.R.S.S. — 2 vase cu un tonaj total de 5.135 tone; Danemarca — 1 vas cu un tonaj de 3.469 tone; Iugoslavia — 1 vas de 3.859 tone; Franța — 1 vas de 640 tone; Turcia — 1 vas de 848 tone. *Statistique de la navigation à l'embouchure du Danube pour l'année 1935* — Institutul de arte grafice „Moldova“, S.A.R., Galatz, 1936.

Privite prin prisma prevederilor statutului Dunării, datele de mai sus argumentau incontestabil cererea Greciei, handicapînd pe ceilalți solicitanți. Desigur, rațiuni politice superioare puteau determina guvernul român la un moment dat, să decidă asupra poziției sale față de oricare dintre cererile statelor amintite nu numai în funcție de tonajul vaselor intrate pe Dunăre; dar nu e mai puțin adevărat că cifrele tonejelor, care reprezentau sintetic interesele economice ale fiecărei țări în această zonă, prevalau reprezentînd argumentul hotărîrilor și punctul de plecare în fixarea poziției față de cei doritori să intre în C.E.D.

Datele cu caracter pur economic deveneau astfel argumente politice de o însemnătate deosebită ¹⁰.

Atitudinea guvernelor francez și englez față de cererea Germaniei necesită o privire aparte. Înainte de octombrie 1933 Anglia și Franța au pledat — cu insistență uneori — în sprijinul candidaturii germane. Acțiunea lor se înscriseră în contextul politicii anglo-franceze de reconciliere cu Germania. Momentul Locarno și intrarea Germaniei în Liga Națiunilor părea să faciliteze realizarea proiectelor anglo-franceze. Declarațiile publice ale lui Briand și Stressemann stimulau încrederea celor ce doreau sincer stingerea neînțelegerilor dintre cele două state ¹¹. De aceea, susținerea candidaturii germane părea firească din partea a două state care reușiseră să ajungă la o înțelegere cu Republica de la Weimar în probleme cu un grad sporit de dificultate. Din unghiul de vedere al diplomatiei românești această atitudine era considerată însă ca neprincipială, de conjunctură, insuficient studiată și deci potențial generatoare de inconveniente, în primul rînd pentru statul teritorial de la gurile Dunării. Într-un moment cînd România dorea eliminarea inconvenientelor cuprinse în Statutul Dunării, pe cale legală, prezenta unui nou stat în C.E.D., cu drepturi egale, putea amîna sine die, clipa modificării statutului în sensul urmărit de România.

Iluzia în care s-au lăsat legănate Franța, dar mai ales Anglia, despre posibilitatea schimbării efective a politicii germane s-a spulberat o dată cu instaurarea la putere în Germania a nazismului.

Eșecul conferinței dezarmării de la Londra, începută cu reprezentanții Republicii de la Weimar și continuată cu emisarii guvernului hitlerist, urmat de părăsirea de către Germania a Ligii Națiunilor și de o reînarmare prost deghizată risipeau treptat capitalul de încredere acumulat în anii de după Locarno. Tribulațiile politicii anglo-franceze degajau o gamă variată de atitudini și sentimente mergînd de la apre-

¹⁰ În ce privește Polonia, cu toate raporturile politice bune dintre ea și România, starea economiei și comerțului ei exterior de la aceea dată nu-i putea conferi nici un drept de a figura în C.E.D. Memoriul prezentat de guvernul polonez în octombrie 1935, pentru susținerea candidaturii sale, era o țesătură abilă de considerente economice, dar care, în realitate, n-aveau nici o valoare. (A.M.A.E., ds. 8, Convenții, D. 17, vol. IV, fila 61).

¹¹ J. B. Duroselle — *Histoire diplomatique de 1919 à nos jours*. Paris, Librairie Dalloz, 1962, p. 93—95; Georges Bonnet — *Le Quai d'Orsay sous trois républiques*, Paris Librairie A. Fayard, 1961, p. 92—94; G. Tabouis — *Douăzeci de ani de tensiune diplomatică*, București, Ed. politică, 1965, p. 33—45; E. Herriot — *Pagini de jurnal*, Ed. politică, 1968, p. 167.

hensiune manifestă și anatemizare publică, pînă la încercări de relansare a reconcilierii. Condamnarea Germaniei de la tribuna Ligii Națiunilor pentru sabotarea deliberată a eforturilor de dezarmare mondială, urmată nu peste mult timp de acceptarea ideii unui directorat în patru, ilustrează această gamă. Absența fermității din repertoriul atitudinilor anglo-franceze față de Germania, încuraja revizionismul și semăna îndoială în rîndul aliaților Franței și Angliei. Această orientare oscilantă s-a oglindit fidel în atitudinea față de încercările Germaniei de a pătrunde în C.E.D.

Ieșirea Germaniei din Liga Națiunilor a răcit relațiile sale cu cele două state. Una din consecințe a fost renunțarea temporară a Angliei și Franței de a susține cererea Germaniei, conditionînd primirea Germaniei în C.E.D. de revenirea acesteia în Liga Națiunilor.¹² Dar nu peste mult timp, cedînd insistențelor Reichului, ambele state au părăsit condiția de mai sus, apreciînd că o colaborare cu Germania, chiar în afara Ligii Națiunilor, trebuie preferată unui conflict diplomatic deschis.¹³

Pe drept cuvînt, o astfel de politică era urmărită cu îngrijorare în România și, bineînțeles, respinsă.

Dorința de înțelegere cu Germania, manifestată cu putere de Anglia, secondată de Franța, începuse deja să dea rezultate cu totul opuse celor scontate, fiind considerată la Berlin ca semn evident de slăbiciune și derută a marilor puteri occidentale, ca un prilej nimerit de promovare a revizionismului. Etapă cu etapă tendințele revizioniste pe de o parte, conciliatoriste pe de altă parte, își croiau drum, antrenînd în cursul lor și interesele statelor mici. Aceste tendințe pot fi urmărite distinct în toate etapele încercărilor de rezolvare a problemei Dunării.

Anterior emoției produsă în Europa la 7 martie 1936, prin remilitarizarea zonei renane, reprezentanți ai guvernului francez anunțau că Franța nu vrea să acrediteze ideea potrivit căreia ea ar fi vrut „să îndepărteze sistematic Germania de reuniunile internaționale și să-i lase impresia că este condamnată la izolare”¹⁴.

Concesiilor preconizate de anglo-francezi guvernul român le-a opus însă un veto constant.

În egală măsură se cuvine elucidat substratul stăruințelor Germaniei.

În anii primului război mondial, și mai ales după intrarea României în război, Germania a început să manifeste o aversiune nedismulată față de C.E.D. În momentul victoriei sale vremelnice, Germania a înlocuit C.E.D. cu o Comisie a gurilor Dunării din care, bineînțeles fuseseră excluse Anglia, Franța și Italia și în care erau reprezentate numai statele riverane.¹⁵ Evident, rolul hotărîtor îl avea Germania și

¹² A.M.A.E., Dos. 8, Convenții, D. 17, vol. IV, fila 62.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ N. Dașcovici — *Interesele și drepturile României în texte de drept internațional public*, Iași, 1936, p. 311.

modul de rezolvare a problemei dunărene atunci adăuga o nouă piesă la dosarul infracțiunilor de drept internațional al puterilor centrale. C.E.D. — ca organism de largă cooperare internațională conceput ca o pavază politică colectivă în calea oricăror încercări imperialiste de acaparare a gurilor Dunării — devenise un obstacol în calea tendințelor imperialiste ale Germaniei. Caducitatea tratatului de la București și-a pus pecetea și pe soarta Comisiei gurilor Dunării. Eliminarea fostelor puteri centrale din C.E.D. în momentul reorganizării ei, nu fusese o reacție vindicativă a învingătorilor, ci un act de elementară justiție internațională. Nu puteau fi menținute în comisie acele state care își dovediseră răspicat aversiune pentru acest organism, decît cu riscul unui sabotaj continuu. În al doilea rînd, nici unul dintre învinși, inclusiv Germania, nu puteau face dovada unor suficiente interese comerciale la gurile Dunării. În întreg intervalul de la război pînă în 1939, tonajul global al vaselor comerciale germane intrate prin Sulina s-a menținut pe un loc modest.¹⁶

Eliminarea Germaniei din comisie în 1919 îi întărise, firesc, aversiunea față de aceasta, ceea ce constituia în fond o ilustrare a aversiunii sale față de Versailles și față de rezolvările date acolo Europei postbelice. Dar, paralel cu resentimentele, guvernul german nu putea să nu sesizeze și avantajele politice oferite de prezența sa în C.E.D., organism care realiza în subsidiar și observarea, sub toate aspectele, a unei zone geografice de mare importanță. Renașterea interesului Germaniei pentru C.E.D., concretizată în depunerea cererii de admitere, în 1926, era reflexul tendințelor ei de a reveni de facto în rîndul marilor puteri egale în drepturi, un simptom al creșterii potențialului ei economic și politic și un preludiv al încercărilor din anii nazismului de a obține controlul economic și politic asupra sud-estului Europei. Afirmațiile reprezentanților Germaniei că intrarea ei în Liga Națiunilor, în 1926, trebuia să fie urmată de admiterea în toate organismele internaționale ce-și desfășura activitatea sub auspiciile Ligii Națiunilor, își pierduse valoarea în 1933, cînd Germania părăsind Liga și-a menținut intact interesul pentru C.E.D. Acest interes se va contura mai clar în 1936, la 14 octombrie, cînd denunțînd clauzele fluviale ale Tratatului de la Versailles, Germania își va înmulți eforturile de pătrundere în C.E.D., cu toate că acest organism era înscris în tratatele incriminate.

Politica Germaniei naziste la Dunăre și în Balcani era o fațetă a intereseului deosebit pe care ea l-a manifestat neconținut pentru problemele acestei regiuni. Ea se încadra în același „Drang nach Osten“, care a caracterizat adeseori politica europeană a Germaniei de la începutul secolului XX. Alternativele conținute în această formulă erau: dominație efectivă prin anexare sau subordonare. Ambele au fost încercate.

Drumul spre Orientul Apropiat și Mijlociu prin gurile Dunării și Marea Neagră a preocupat mai multe generații de oameni politici și militari germani. Ca o primă etapă deci se impunea dominarea gu-

¹⁶ Vezi anexa 1.

rilor Dunării. Supremația Reichului nazist la gurile Dunării însemna un prețios cap de pod spre Marea Neagră și, totodată, dominația Balcanilor. În conformitate cu întreaga sa politică expansionistă, Germania și-ar fi consolidat astfel dreptul de intervenție în rezolvarea întregului ciclu de probleme sud-estice. Numai sub acest aspect se poate explica perseverența Germaniei în revendicarea primirii în C.E.D. care, după cum am văzut, din punct de vedere tehnic și financiar impunea sarcini grele statelor membre. Soluția germană pentru sud-estul european, în prejma războiului, prezenta multe analogii cu soluția preconizată de Rusia țaristă, în secolul trecut, pentru problema orientală.

În lumina acestor considerații, atitudinea Germaniei față de problemele Dunării se explica prin aceeași necesitate ca și forțele care îi determinau expansionismul. Ea putea fi rezumată în formula: ostilitate împotriva oricăror organisme internaționale care îi îngreădeau libertatea de acțiune sau — atunci când nu se putea — pătrundere în cadrul lor și dominare. Lozinca fluturată de Germania „Dunărea a dunărenilor“ — prezenta avantajul unei formule politice în aparență logică, și meritul că îndepărta în același timp din calea sa celelalte mari puteri răspunzătoare de echilibrul și pacea Europei. Pe această linie, guvernul german a făcut în mai multe rânduri cunoscut că se menține pe poziția aleasă la 14 octombrie 1936. Totodată, el menționa că nu înțelege teama României că intrarea Germaniei în C.E.D. deschide poarta altor solicitanți. „Ceilalți n-au ce căuta în C.E.D.“ — iar în aceeași gamă, Göring i-a declarat ambasadorului român la Berlin: „Părerea mea personală e că numai riveranii au drept de a vorbi. Anglia și Franța, spre pildă, n-au ce căuta în C.E.D.“¹⁷

C.E.D. și C.I.D. erau o justificare permanentă a dreptului marilor puteri învingătoare de a pătrunde în Marea Neagră și pe Dunăre. C.E.D. la Sulina și C.I.D. la Viena însemna în fond învingătorii din 1918 instalați în două puncte de unde puteau supraveghea în același timp Dunărea și Marea Neagră. Pe aceeași linie, propunerea dezbătută cindva în cercurile politice românești de unificare a C.E.D. cu C.I.D. nu a suris Germaniei. O asemenea propunere n-ar fi izbutit pentru că Germania n-ar fi acceptat niciodată colaborarea cu marile puteri neriverane în sectorul fluvial al Dunării.

Indiferent însă de faptul dacă România a sesizat în toate etapele adevăratul interes al Reichului, dintr-o elementară prudență politică ea a declinat toate propunerile de sporire a numărului de state admise în C.E.D., motivînd variat refuzul său, în concordanță cu realitățile internaționale ale etapei respective. Constanta politicii românești în problema Dunării a rămas intenția sa de a-și căpăta o suveranitate deplină asupra Dunării maritime, prin eliminarea acelor prevederi ale statutului care grevau exercițiul suveranității reale, concomitent cu păstrarea și întărirea garanțiilor privind libertatea de navigație internațională. Evoluția acestei politici este deosebit de interesantă.

¹⁷ A.M.A.E., Ds. 8, Convenții, D. 24, vol. I, fila 81 (Telegrama nr. 3833 a legăției române din Berlin, semnată Djuvara din 1.VI.1938.

Într-o notă confidențială trimisă lui Titulescu la 25 aprilie 1926, Conțescu, reprezentantul României în cele două comisii — C.E.D. și C.I.D. — își exprima părerea, căpătată în urma unor discuții cu Martius și Pakhammer — delegații germani din C.I.D. — că Germania nu numai că acceptă, ci chiar așteaptă anumite condiții ale guvernului român în schimbul cărora România să-și retragă vetoul său față de cererea Germaniei ¹⁸. Nota sublinia necesitatea indispensabilă, după părerea lui Conțescu, de a se pretinde în acest caz tuturor statelor noi admise acceptarea integrală a condițiilor privitoare la viața lăuntrică a C.E.D., pe care cele patru state reprezentate la acea dată, le-ar pune în comun, ca : clauza unanimității voturilor, care asigura României dreptul la veto ; clauza participării noilor admiși la sarcinile tehnice și financiare asumate anterior primirii lor ; respectarea drepturilor cîștigate de funcționarii existenți ¹⁹.

Ceea ce suplimenta prudența politicii românești în această problemă era și faptul, prevăzut în articolul VIII din statut, că toate statele admise în C.E.D. intrau de drept și în C.I.D. Ele cîștigau astfel calitatea de a se ocupa de afaceri ce nu priveau deloc propriul lor pavilion, fiindcă, cu excepția Germaniei, nici unul dintre solicitanți nu-și avea pavilionul reprezentant pe Dunărea mijlocie și de sus ²⁰. România s-ar fi văzut pusă în situația de a accepta 3 noi arbitri, 3 state neriverane, care alături de cei 3 neriverani deja reprezentați în C.I.D. puteau constitui un număr aproape egal cu riveranii Dunării. Astfel, interesele României pe Dunăre ar fi fost mult mai greu de apărat, că chiar dacă anumite promisiuni s-ar fi făcut la început, ele rămîneau foarte greu de observat în practică.

În privința C.E.D., perspectiva creșterii numărului de state admise sporea reticențele politicii românești și pe considerentul că realizarea acestei perspective putea strica echilibrul de considerații al intereselor reciproce, constituit de solidaritatea a trei state mari și aliate, neriverane, deci cu interese limitate doar la exercițiul navigației internaționale și care lăsaus României indiscutabil, supravegherea pașnică și reală a intereselor proprii. Prezența a 3—4 state noi, dintre care unul — Germania — riveran la Dunărea de sus, altul — U.R.S.S. — riveran la Marea Neagră, altul Grecia — neriveran, dar avîndu-și o parte din domeniul său comercial la Dunărea maritimă, după cum rezultă din statistici, în sfîrșit, un al patrulea, tot neriveran — Polonia — a cărei politică nu era întotdeauna suficient de clară, toate acestea la un loc sporeau volumul preocupărilor diplomației românești. Singurul avantaj pe care-l putea prezenta intrarea a noi state în C.E.D. ar fi fost posibilitatea obținerii mai ușoare de fonduri pentru executarea celor mai urgente lucrări și scăderea taxelor de navigație. Avantajul era însă iluzoriu și el a fost apreciat ca atare de guvernul român ²¹. Într-adevăr,

¹⁸ A.M.A.E., Ds. 8, Convenții, D. 17, vol. IV, fila 61 (Notă confidențială trimisă de Conțescu la 25 aprilie 1926, din Viena, lui Titulescu).

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Ibidem.

²¹ A.M.A.E., Ds. 8, Convenții, D. 17, vol. IV, fila 64.

orice sacrificiu special pe care noile state admise ar fi fost chemate să-l facă, urma, fără îndoială, să fie acoperit cu avantaje echivalente de natură politică, situație pe care România, în primul rînd, n-ar fi acceptat-o ²².

Privind lucrurile în lumina experienței trecutului, România avea motive temeinice să reziste tentației oferite de prezumtiva generozitate financiară a solicitanților și în primul rînd a Germaniei, ale cărei efecte s-ar fi manifestat în dauna suveranității și a marilor sale interese teritoriale la gurile Dunării. Vizita ministrului de finanțe al Reichului, Schacht, într-o serie de capitale balcanice, în mai 1936, avînd scopul de a le atrage în orbita politicii economice germane, deși nu s-a referit în mod expres la problema Dunării, trebuie corelată cu repetatele încercări ale Germaniei de a pătrunde în C.E.D. ²³.

Cererile de primire în C.E.D. ale celor patru state amintite au ridicat, printre altele, în fața diplomației românești întrebarea dacă ar fi fost bine și prudent a revitaliza, în ipoteza admiterii lor, activitatea C.E.D. și dacă această revitalizare în vechile tipare nu răpea României posibilitatea de a înlătura anacronismele Statutului Dunării maritime ²⁴. Cele mai autorizate păreri considerau C.E.D. ca o necesitate și se exprimau în sensul unificării regimului Dunării, luînd ca tip pë acel al C.I.D., care lăsa intacte de la Ulm la Brăila drepturile de suveranitate ale riveranilor. Dar această părere își păstra valabilitatea numai atît timp cît C.E.D. ar fi rămas în compunerea ei inițială; părerea aceasta își pierdea suportul și realizarea ei devenea riscantă în momentul în care numărul membrilor amenința să se dubleze ²⁵. Rezervele diplomației românești sînt cu atît mai notabile cu cît momentul istoric respectiv consemna raporturi strînse cu Grecia și Polonia, bune cu U.S. și corecte cu Germania.

În această situație politică în care dorința legitimă a României de a îndrepta inconvenientele regimului Dunării, în interesul propriu, dar, în egală măsură și în interesul navigației internaționale era frînată, printre altele, și de teama unei acuzații de revizionism — a apărut un element nou, deosebit de important: cererea guvernului turc de a se modifica regimul strîmtorilor stabilit la Lausanne. Cererea Turciei, a cărei legitimitate nu putea fi contestată de România, dădea o dimensiune nouă întregii probleme încă înainte de a se ajunge la comunicatul conferinței de la Montreux. În capitalele europene asocierea dintre revendicarea Turciei și cea urmărită de România s-a impus de la început. În cercurile oficiale românești se discuta dacă n-ar fi locul ca: „în mijlocul suflului de revizionism sălbatec ce s-a abătut asupra Europei, să urmăim exemplul revizuirii pașnice, corecte și legale a regimului strîmtorilor” ²⁶ — ceea ce ar fi adîncit distincția

²² Ibidem.

²³ *Documents diplomatique français, 1932—1939, 2-e serie, 1936—1939, tom. 2, doc. 300.*

²⁴ A.M.A.E., dos. 8, Convenții D. 17, vol. IV, fila 64.

²⁵ Ibidem.

²⁶ Ibidem.

dintre revizuirea pașnică a unor clauze neteritoriale, efectuată într-un consens unanim, și revizionismul teritorial violent, al cărui portdrapel era Germania hitleristă.

Preferințele României îndreptate spre o Comisie Europeană a Dunării ușurată de servituțiile tehnice și juridice, care să continue a ființa mai departe ca organism politic internațional, în calea oricăror încercări de monopol politic sau economic la gurile Dunării, au primit o nouă ilustrare în timpul conferinței de la Montreux. În timpul discuțiilor asupra limitării tonajului vaselor cu drept de a pătrunde în Marea Neagră ce aparțineau statelor neriverane, unul din delegații români, Conțescu, a cerut ca tonajul vaselor staționare ale C.E.D., adică acea forță reală care asigură securitatea gurilor Dunării și libertatea de navigație internațională să fie exceptat din tonajul vaselor de război ale puterilor neriverane aflate în Marea Neagră și să fie considerat ca o forță aparte²⁷. Cererea României a fost susținută, cum era și firesc, de reprezentanții celorlalte state membre în C.E.D. Delegatul Franței, Pansat, a precizat cu acest prilej că vasele de război pe care puterile reprezentate în C.E.D., le aliniază ca staționare pe Dunărea maritimă sint menținute aici în baza dreptului conferit de tratatele de la Paris și Londra²⁸. Iar Rüstü Aras, șeful delegației turce a declarat: „Am omis această chestiune în primul proiect, din atenție față de România, pentru că staționarele nu procură o prea mare plăcere țărilor pe lângă care rămân. Dar, din moment ce delegația română își exprimă această dorință, ne declarăm de acord“²⁹.

Diplomația europeană a întâmpinat diferit intenția României de a modifica regimul existent la gurile Dunării. Însărcinatul cu afaceri al României la Ankara, Filoti, comunica că, în cursul unei întrevederi avută cu Rüstü Aras, acesta, justificând cererea Turciei de a scăpa de comisia strîmtorilor, a adăugat că, după părerea sa România ar trebui să procedeze identic cu C.E.D.³⁰. Sugestia turcă pronunțată la sfîrșitul lunii mai 1936, deci înainte de a se întruni conferința de la Montreux, era firească. Turcia își dorea un partener care, militînd pentru o cauză asemănătoare, să-i ușureze propria sa acțiune politică. De asemenea, nu trebuie negată comprehensiunea guvernului turc pentru o acțiune întreprinsă de unul din aliații săi din Înțelegera Balcanică.

Din Londra și Paris soseau informații din care chiar dacă nu se putea descifra adeziunea Angliei și Franței la acțiunea proiectată de guvernul român, nu se putea trage nici concluzia unei respingeri de plano³¹.

Poziția guvernului italian întîrzia să se precizeze. Ea era legată de discutarea prealabilă a cererilor de admitere în C.E.D. ale Germaniei, Poloniei și Greciei, pe care Italia le susținea, dînd ca argument

²⁷ „Universul“ din 15 ianuarie 1937.

²⁸ Ibidem.

²⁹ Ibidem.

³⁰ A.M.A.E., Dos. 8, Convenții, D. 17, vol. IV, fila 81 (Telegramă nr. 1049, trimisă la 2 iunie 1936, din Ankara, de Filoti).

³¹ Ibidem, fila 85.

necesitatea de a repartiza sarcinile financiare grele ale C.E.D. asupra unui număr mai mare de state. În același timp însă, cererea de admitere a U.S. era trecută sub tăcere ³².

La Moscova oficialități sovietice indemnau guvernul român să-și materializeze cât mai curînd intenția sa. În același sens se pronunța și Ostrovski, ambasadorul sovietic la București ³³.

Interesante sînt și informațiile furnizate de reprezentantul României la Haga, care pomenesc de „uimirea“ ministrului olandez al afacerilor externe la aflarea faptului că Dunărea este supusă autorității a două comisii — amănunt pe care dinsul nu-l cunoștea — și, bineînțeles, poziția sa favorabilă unei eventuale acțiuni întreprinse de guvernul român pentru modificarea regimului Dunării ³⁴.

Din considerente de politică generală presa maghiară a subliniat și ea inițiativa guvernului român arătînd însă că : „acțiunea Turciei cu privire la strîmtori și așteptata inițiativă danubiană a guvernului român sînt elemente revizioniste“ ³⁵.

În perioada lucrărilor conferinței de la Montreux, guvernul român n-a întîrziat nici un demers oficial, menținîndu-se într-o stare de expectativă. Dar aluzii la necesitatea modificării Statutului Dunării s-au făcut auzite în timpul lucrărilor. Mulțumind șefului delegației turce pentru sprijinul promis în legătură cu staționarele admise în Marea Neagră, Conțescu a adăugat : „În tot cazul, dacă staționarele sînt menținute, România va accepta bucuroasă această situație, pentru că tratatul de la Paris este însă în vigoare, natural sub rezerva dispariției C.E.D., *eveniment ce poate să se producă la un moment dat*“ ³⁶ (sublinierea noastră).

Rezultatele conferinței de la Montreux au arătat că există posibilitatea revizuirii unor clauze neteritoriale din tratatele de pace cu acordul unanim al celor interesați și cu păstrarea spiritului tratatului.

După succesul conferinței de la Montreux, Titulescu, într-un interviu acordat ziarului „Le Temps“, atrăgea din nou atenția asupra deficiențelor conținute de Statutul Dunării maritime. El insista în mod deosebit asupra a două probleme : competența exagerată a C.E.D. și neputința ei de a face față, în forma existentă atunci, greutăților financiare și tehnice. Titulescu nu uita însă să accentueze asupra caracterului pașnic al cererii românești, invocînd precedentul creat la Montreux ³⁷.

Totuși demersuri directe pe lîngă celelalte trei guverne reprezentate în C.E.D. nu s-a făcut. În august Titulescu a fost înlăturat

³² A.M.A.E., ds. 8, Convenții, D. 17, vol. IV. f. 124 (Telegrama nr. 53740 trimisă de Grigorcea, la 29 sept. 1936 din Geneva).

³³ A.M.A.E., Ds. 8, Convenții, D. 24, fila 65.

³⁴ A.M.A.E., Ds. 8, Convenții, D. 17, vol. IV, fila 105 (Telegrama nr. 720 trimisă de Pella, din Haga, la 5 august 1936).

³⁵ A.M.A.E., Ds. 8, Convenții, D. 17, vol. IV, fila 108 (Telegrama nr. 2371 trimisă din Budapesta la 6 august 1936 de Căpităneanu. Acesta citează articolul „D-1 Titulescu avangardianul revizuirii tratatelor“, apărut în ziarul „Pester Lloyd“ din 4 august 1936).

³⁶ „Universul“ din 15 ianuarie 1937.

³⁷ „Le Temps“ din 29 iulie 1936.

din guvern. Indiscutabil, el fusese prima vioară în orchestra celor ce susțineau necesitatea modificării Statutului Dunării maritime. Succesorul său, Victor Antonescu, deși nu avea personalitatea și posibilitățile dovedite de Titulescu, se număra totuși printre partizanii continuării vechii politici³⁸. Dar acomodarea cu funcția și cu datele problemei îi cerea oarecare timp. Pe de altă parte, guvernul român, deși își manifestase în diferite moduri și intensități dorința modificării Statutului Dunării, nu avea un plan corect de măsuri, iar elaborarea lui cerea, de asemenea, timp. Ultimele reuniuni ale experților din Ministerul Afacerilor Externe considerau drept condiție necesară și prealabilă oricărui demers oficial, pregătirea temeinică a documentelor de lucru pentru viitoarea conferință a Dunării³⁹. Toate acestea explică în bună măsură de ce a întârziat cererea oficială a României, întârziere care însă nici un moment nu poate fi confundată cu renunțarea.

Concomitent cu pregătirea planului de modificare a statutului Dunării, guvernul român a reluat șirul consultărilor în scopul asigurării unui sprijin diplomatic cât mai intens, în primul rând sub forma unei acțiuni concertate a statelor din Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică. Într-o telegramă trimisă regelui la 15 septembrie 1936, Victor Antonescu, prezent la reuniunea Miciei Înțelegeri de la Bratislava, anunța sprijinul diplomatic fără rezerve acordat de cei doi aliați acțiunii ce urma a fi întreprinse de România. La cererea expresă a ministrului român, problema dunăreană nu a fost inclusă în comunicatul oficial al Conferinței spre a nu se lăsa impresia că guvernele Miciei Înțelegeri decid între ele o atitudine mai înainte de a fi luat, cel puțin oficios, contact cu celelalte state interesate⁴⁰. Ea figura însă în procesul verbal de lucru al conferinței: „În momentul în care România va socoti oportun a întreprinde negocieri pentru a obține suprimarea C.E.D. sau modificarea actualului său regim, celelalte două state din Mica Înțelegere vor sprijini demersul României”⁴¹.

Un sprijin asemănător a fost promis de către statele Înțelegerii Balcanice, mai ales din partea Turciei⁴².

În mijlocul frământărilor și pregătirilor făcute de guvernul român pentru modificarea statutului Dunării a sosit știrea denunțării unilaterale de către Germania a clauzelor fluviale înscrise în Tratatul de la Versailles. În consens cu întreaga sa politică revizionistă și adânc contrariată de nereușita a două mari deziderate urmărite de ani de zile, Germania nazistă a denunțat la 14 noiembrie 1936 stipulațiile tratatului de la Versailles privitoare la internaționalizarea fluviilor și s-a retras din toate comisiile aferente. Aceste două deziderate erau: admiterea Reichului în C.E.D. și dreptul de a dispune în C.I.D. de aceleași două voturi pe care la avusese Bavaria și Württembergul înainte de supri-

³⁸ „Universul” din 1 iunie 1937.

³⁹ A.M.A.E., Ds. 8, Convenții, D. 17, vol. IV, fila 119.

⁴⁰ Ibidem, fila 120 (Telegrama 50.830 trimisă regelui la 15 septembrie 1936 de către V. Antonescu, din Bratislava).

⁴¹ Ibidem, fila 123.

⁴² Ibidem.

marea completă a autonomiei lor politice și administrative, prin legea din decembrie 1934. La îndeplinirea primului deziderat se opusese, din considerentele arătate, guvernul român ; la al doilea s-au opus majoritatea celorlalte guverne reprezentate în C.I.D. care au acționat Germania înaintea Ligii Națiunilor și Curtii de Justiție Internațională de la Haga ⁴³. Formal, diferendul era pendinte, dar efectele lui au devenit inoperante ⁴⁴. Acestor modificări, Germania le-a mai adăugat ulterior și altele printre care : abolirea caracterului internațional al Dunării între Kelheim și Ulm — adică pe 174 km. din teritoriul german, ceea ce sublinia încăodată tendința de revizuire a tratatului de la Versailles și a Statutului Dunării ; modificarea stipulațiilor prevăzute în Statutul Dunării relative la reprezentarea în administrația Porților de Fier ; modificarea dispozițiilor care reglementau cabotajul, precum și a celor referitoare la administrația interioară a C.I.D. ⁴⁵.

Gravitatea deosebită a situației nouă create rezulta nu atât din încălcarea unor prevederi precise înscrise în tratatele de pace, cât mai cu seamă în finalitatea intențiilor Reichului, care se profila a fi instaurarea treptată a hegemoniei politice și economice în bazinul dunărean. Întrevederea dintre Hitler și Ciano din octombrie 1936, urmată de activizarea încercărilor de dezmembrare a Micii Înțelegeri prin izolarea tot mai accentuată a Cehoslovaciei de aliații ei, precum și poziția echivocă a guvernului Stoiadinovic într-o serie de probleme de interes comun, întăreau încrederea guvernului nazist în posibilitățile de succes ale unor noi măsuri de forță împotriva Versailles-ului ⁴⁶. În același timp dezinteresul devenit cronic al Angliei și Franței amplifică gravitatea situației. Oficialitățile de la Quai d'Orsay căutau a minimaliza importanța gestului Germaniei sub masca altor evenimente internaționale mai grave și de imediată repercusiune ⁴⁷.

Faptele notate impuneau o reevaluare a tuturor datelor problemei Dunării. Întreaga acțiune pregătită de guvernul român trebuia pusă de acord cu ultimele realități politice. O nouă pagină se întorcea astfel în dosarul relațiilor internaționale din zona Dunării maritime. Problema suprimării C.E.D. nu se mai putea pune. Dimpotrivă lunile următoare vor marca o susținută campanie întreprinsă de România pentru consolidarea acestui organism internațional și dinamizarea tuturor factorilor responsabili de soarta sa.

⁴³ A.M.A.E., Ds. 8, Convenții, D. 24, fila 44.

⁴⁴ Ibidem.

⁴⁵ Ibidem.

⁴⁶ După denunțarea de către Germania a prevederilor tratatului de la Versailles referitor la fluviile europene, și după retragerea sa din C.I.D., Jugoslavia și-a manifestat o intenție analogă la care n-a renunțat decît după ce reprezentanții României și Cehoslovaciei din C.I.D. au dat alarma contra acestui gest revizionist. (A.M.A.E., Ds. 8, Convenții, D. 24, fila 42 — Raport trimis de Conțescu, la 24 martie 1938, din Viena ; vezi și Eliza Campus, *Mica Înțelegeri*, Ed. științifică, 1968, Buc., p. 263.

⁴⁷ A.M.A.E., fond 71, (1920—1944) Franța general, 1937, fila 241. (Telegrama nr. 3953 trimisă de Ceseanu din Paris la 20 noiembrie 1936).

Între 17 mai și 3 iunie 1937 a avut loc la Galați sesiunea de primăvară a C.E.D., a cărei lucrări au fost prezidate de delegatul României, C. Conțescu. Dezbaterile sesiunii au pivotat pe necesitatea imperioasă a unor lucrări de mari proporții, care să asigure o mai bună ieșire la mare. Vorbind într-un limbaj ferm, delegatul român a arătat din nou, „pentru o ultimă oară“, că guvernul român încătușat între dorința respectării Statutului C.E.D. și necesitatea inexorabilă de a preveni catastrofa ce amenința gurile Dunării, era hotărît să socotească tergiversarea sau carența celorlalte trei guverne ca o lipsă de considerație pentru mesajul repetat al României și „ca o crimă față de interesele economiei românești“⁴⁸. În timpul lucrărilor delegatul român a mai subliniat că refuzul celorlalte trei guverne de a ajuta C.E.D., direct sau indirect, prin garantarea unei finanțări private (pe care acum doar guvernele francez și italian n-au respins-o cu totul apriori, n. n.), trăda indiferență și că această indiferență guvernul român o considera susceptibilă de a deveni fatală existenței C.E.D. însăși. În același timp, delegații străini au mai fost înștiințați că, interpretând ad literam Statutul Dunării, viața politică a C.E.D. nu se mai putea concepe în afară de cadrul îndeplinirii stricte a obligațiilor ei tehnice⁴⁹.

Folosind avertismentul și încercînd să scuture apatia în care se complăceau cele trei guverne, aceste acțiuni ale guvernului român se înscriu pe linia primelor încercări întreprinse după 14 noiembrie 1936 de a consolida C.E.D. ca organism politic în fața amenințărilor ce se conturau din partea Germaniei, și ca organism tehnic care să-și îndeplinească întrutotul misiunea de asigurare a navigației prin gurile Dunării. Eșecul acestor încercări, ca și influența exercitată de unele evenimente externe, vor determina mai târziu guvernul român să se orienteze tot mai decis spre o poziție de consolidare politică a C.E.D., pe calea modificării Statutului său, și de preluare a sarcinilor tehnice și financiare. Deocamdată însă, următoarele sesiuni ale C.E.D. — cea din toamna anului 1937, de la Galați, și cea extraordinară din ianuarie 1938, de la Cannes — au fost dominate de aceleași eforturi ale diplomației românești de a impulsiona activitatea C.E.D. cu concursul multilateral al celorlalți membri și în litera statutului în vigoare⁵⁰. Ulterior celor două sesiuni amintite, multiplele aspecte ale situației create în

⁴⁸ A.M.A.E., Ds. 8, Convenții, D. 17, vol. IV, fila 301; *Commission Européenne du Danube*, 1937, Session de printemps. Protocoles n-os. 1328 à 1341. Protocole nr. 1338, pag. 120. Institutul de arte grafice „Moldova“ S.A.R., Galați, 1938.

⁴⁹ Ibidem.

⁵⁰ Cu prilejul sesiunii C.E.D. din toamna anului 1937, delegatul român a readus în discuție îngrijorarea comercianților și armatorilor români amplificată de fiecare nouă scădere a adîncimii apei la ieșirea în mare. El arăta că orice tergiversare clădită pe lipsa de hotărîre și pe indiferența celorlalte trei guverne devine, pe zi ce trece, tot mai intolerabilă. În același timp însă, în raportul adresat guvernului român, el aprecia din nou că „în împrejurările politice europene actuale, C.E.D. nu ar putea fi considerată ca susceptibilă de a fi desființată în curînd, ci numai modernizată în constituțiunea ei juridică, continuînd însă a rămîne cu același număr de membri ca astăzi“. A.M.A.E., Ds. 8, Convenții, D. 17, vol. IV, fila 383.

Europa prin ocuparea fulgerătoare a Austriei, făcea imprudent și prematur orice pronostic asupra regimului viitor al Dunării, inclusiv Dunărea maritimă. Acum nu mai putea fi vorba de vechea teză a României — eventuala unificare a celor două comisii — avansată cîndva celor trei guverne mulțumite de acest etern „statu quo ante”. Situația se schimbase radical după modificarea frontierei dunărene a Germaniei, însoțită de activizarea tendințelor ei hegemonice, împotriva cărora toți cei dispuși să apere menținerea caracterului internațional al fluviului ar fi trebuit să-și dea mîna spre a lupta împreună contra subjugării lor. În chip firesc, cele trei guverne, amenințate chiar de a fi înlăturate din administrația Dunării, urmau în propriul lor interes, să acorde guvernului român tot sprijinul, spre a-l primi în schimb pe al său.

Problemele ce se ridicau pentru Dunărea mijlocie și de sus erau strîns legate de situația Dunării maritime, încît devenea evident că aceasta din urmă nu putea fi lăsată la o parte în discuțiile ce urmau a se deschide în viitor. Atît timp cît Germania nazistă înțelegea să se mențină pe terenul ales de ea, retrăgînd plenipotența fostului delegat austriac în C.I.D. și declarînd formal că regimul internațional al Dunării încetează la frontiera apelor ungaro-austriace, fără a trece însă la represalii de altă natură, C.I.D. își putea continua mai departe existența cu 8 membri pe sectorul prescurtat ce-i rămînea, neștirbindu-și cu nimic din autoritate și competență. Dar exista pericolul ca oportunismul politic al unora dintre riverani, și în primul rînd al Ungariei să creeze defecțiuni voluntare redutabile. Dacă acest oportunism s-ar fi materializat prin retragerea unui nou stat din C.I.D., urmînd exemplul Germaniei, devenea evident că autoritatea morală a C.I.D. ar fi fost prea mult slăbită pentru ca ea să mai poată administra fluviul în numele întregii Europe. Soarta C.I.D. ar fi putut antrena și modificări nedorite în regimul C.E.D., căci odată cu desființarea, o nouă conferință a Dunării urma să se întrunească, dar, de data aceasta, pe un teren politic cu totul diferit de cel din 1919, dominat de politica revizionistă a Germaniei. În această ipoteză, prevăzută de altfel de guvernul german, admiterea Angliei și Franței într-o viitoare nouă comisie ar fi fost exclusă⁵¹. S-ar fi revenit la proiectul de comisie riverană de la 1883, eșuat atunci din cauza pretențiilor de hegemonie ale imperiului habsburgic, pretenții preluate nemijlocit de Germania nazistă în condiții istorice favorabile. Recidiva Angliei și Franței în acceptarea celor mai grave atingeri aduse intereselor lor politice favorizau această ipoteză, ca și poziția lui Mussolini în fața anexării Austriei, deși această poziție nu putea fi întrutotul interpretată sub forma unei adeziuni principale la toate consecințele economice ale acestui politic.

Anschluss-ul a atras după sine promisiunea lui Hitler de a face din Viena un „Hamburg al Orientului”⁵². Ori, pentru un Hamburg al

⁵¹ A.M.A.E., Ds. 8, Convenții, D. 24, fila 43.

⁵² Ibidem; Corneliu Molin, *Viena — Dunărea — România*, „Scrișul românesc”, S. A., Craiova, 1942, p. 61.

Orientului, traficul maritim de la Sulina, lucrările tehnice de la gurile Dunării, recalcitranta celorlalte trei state reprezentate în C.E.D. de a nu acționa mai hotărât și de a nu finanța cu mai mult interes ameliorarea ieșirii la mare — într-un cuvânt activitatea integrală a C.E.D., — era un factor de o extraordinară importanță pentru guvernul nazist. Revenirea Germaniei la Galați continua să constituie un deziderat major al acesteia. Așa dar, întreaga problemă a Dunării se punea din nou, cu toate implicațiile și componentele ei.

În complexitatea noii situații create după 14 noiembrie 1936 și mai ales după 12 martie 1938, o importanță deosebită căpăta poziția Italiei, stat neriveran, membru al C.E.D. în care se bucura de același statut ca și Anglia și Franța. În acel moment istoric, politica Italiei față de Europa centrală și dunăreană rămânea fixată pe axa Berlin-Roma. Atât timp cât comunitatea de interese și de acțiune dintre Germania și Italia față de războiul civil din Spania le dicta acestor două puteri o politică de strinsă colaborare, ele s-au străduit să atenuze toate divergențele lor în bazinul dunărean. Încheierea acordurilor comerciale italo-germane din 10 decembrie 1937, în urma vizitei întreprinse de Ciano la Berlin, era deosebit de semnificativă. Dintre aceste acorduri, apare deosebit de interesant, sub aspect politic, protocolul confidențial prin care Germania și Italia se obligau să nu-și facă concurență în bazinul dunărean. Conform înțelegerii stabilite atunci, Europa dunăreană nu era împărțită în zone de influență economică, iar spre a da o valoare reală îndatoririi de a evita competiția dintre ele, Germania și Italia, urmau să se informeze reciproc despre negocierile și acordurile lor comerciale⁵³. Dar, cum Protocoalele de la Roma erau bazate pe ideea preferinței, deci a concurenței, rezultatul indirect al acestor acorduri comerciale dintre Italia și Germania era că cea dintâi, cel puțin provizoriu, renunța la ideea extinderii protocoalelor asupra celorlalte state dunărene⁵⁴.

Oficial, în problema C.E.D. cererea germană nu s-a bucurat întotdeauna de sprijinul Italiei; oficios însă, delegații italieni din comisiile dunărene au acordat permanent concursul lor cererii Germaniei, intensificându-l mai ales în preajma conferinței de la Sinaia, din august 1938⁵⁵.

Actul Germaniei din 14 noiembrie 1936 a intensificat sondajele diplomației românești și în privința politicii dunărene de perspectivă a Ungariei, stat membru al C.I.D. și aspirant discret la admiterea în C.E.D. Inițial, guvernul maghiar s-a arătat favorabil ideii unei eventuale coo-perări româno-ungare în problemele Dunării fluviale. Dar, ulterior, stăruind asupra condiției ca viitorul acord să nu conțină vreo latură ce ar

⁵³ A.M.A.E., fond 71 (1920—1914), Italia general, 1936—1937, fila 94 (Raport asupra politicii interne și externe a Italiei trimis din Roma de Lugoșanu).

⁵⁴ Ibidem.

⁵⁵ A.M.A.E., Ds. 8, Convenții, D. 24, fila 45.

fi putut fi interpretată ca defavorabilă intereselor germane, perspectiva unei colaborări mai strânse între cele două state s-a îndepărtat ⁵⁶. Ceea ce a contribuit, de asemenea, la îndepărtarea unei astfel de perspective a fost și condiția pusă de guvernul maghiar potrivit căreia colaborarea nu s-ar fi putut dezvolta mulțumitor decât dacă ar fi fost precedată de o destindere politică multilaterală între cele două state ⁵⁷. Era evident că posibilitatea unei colaborări cu România a fost îmbrățișată o clipă de diplomația maghiară, atît timp cît ea mai păstra poate speranța unei primiri în C.E.D. și în Administrația Porților de Fier și cîtă vreme o astfel de cooperare nu se suprapunea revizionismului său declarat. În momentul însă în care ipotezele sale nu s-au confirmat, interesul Ungariei pentru cooperare strînsă cu România în C.I.D. a dispărut. România și-a păstrat însă interesul pentru o cooperare mai largă cu Ungaria în problemele Dunării. Individual, cît și în cadrul Micii Înțelegeri dorința aceasta s-a manifestat vizibil. Referindu-se la raporturile cu Ungaria, Consiliul permanent al Micii Înțelegeri întrunit la Sinaia, în mai 1938. arăta că „își menține în mod unanim dorința de a continua negocierile în curs avînd drept scop să contribuie la stabilirea unui regim de înțelegere și de încredere în bazinul Dunării” ⁵⁸.

Schimbarea raportului de forțe în Europa centrală și sud-estică, petrecută după Anschluss, a repus în discuție într-o formă gravă problema securității sud-estului european și, în general, problema revizuirii tratatelor prin forță. Evenimentele următoare și în deosebi revendicarea de către Germania a regiunii sudete arătau sensul evoluției politicii acesteia. Pentru țările mici amenințate de violența revizionismului Axei, printre care și România, căutările orientate spre salvagardarea independenței naționale și integrității teritoriale s-au înmulțit. Pe linia amintită, pentru România încercările de a consolida C.E.D. ca factor real de păstrare a securității în zona Europei sud-estice s-au transformat dintr-o politică de perspectivă nedeterminată, într-o politică de strîgîntă actualitate. Într-un relativ scurt, guvernul român a obținut acordul de principiu al Angliei și Franței pentru a repune în discuție problema îmbunătățirii statutului Dunării. A început astfel pregătirea nemijlocită a Conferinței de la Sinaia.

* * *

Frămîntările diplomatice legate de rezolvarea problemei Dunării în conformitate cu necesitățile statului român și cu posibilitățile oferite de contextul internațional, au sporit simțitor în urma celor două evenimente de rezonanță europeană: denunțarea de către Germania a prevederilor fluviale înscrise în tratatul de pace și Anschlussul.

⁵⁶ Ibidem, fila 66.

⁵⁷ Ibidem.

⁵⁸ Ibidem, fila 69.

Parte integrantă a acțiunii pentru păstrarea integrității și suveranității naționale. politica întreprinsă de statul român la Dunărea maritimă, a cunoscut două etape bine distincte : cea de pînă la 14 noiembrie 1936, susținută mai cu seamă de Titulescu, și în care se urmărea eradicarea cît mai rapidă a tarelor conținute în statutul Dunării chiar cu prețul unor mari schimbări în structura organizatorică a C.E.D., și cea de după 14 noiembrie 1936. care coincizînd cu activizarea revizionismului și revanșismului Germaniei hitleriste punea ca primă sarcină modernizarea C.E.D. potrivit planului românesc. Sfîrșitul celei de a două etape trebuie căutată în organizarea Conferinței de la Sinaia din 8 august 1938.

Evident, inițiativele României pe linia armonizării depline a suveranității naționale cu principiul libertății de navigație internațională pe Dunăre, promovate între anii 1936—1938, rămîn pagini interesante ale diplomației românești. cu atît mai mult cu cît ele au avut ca finalitate biruința punctului de vedere românesc.

Desigur, nu toate încercările României au avut valoare intrinsecă ; unele prezintă interes doar în măsura în care au oglindit continuitatea unor preocupări apărute încă la sfîrșitul primului război mondial. Dar ele au meritul incontestabil de a fi pregătît terenul pentru august 1938 și de aceea caracterul lor poate fi apreciat, în ansamblu, ca progresist. Această apreciere pleacă nu numai de la justetea dovedită a punctului de vedere românesc, ci și de la situația internațională complicată, întunecată de perspectiva celui de al doilea război mondial care îngreuna nespus de mult traducerea în fapt a oricărei inițiative diplomatice destinate întăririi securității colective. Iar rezolvările primite de problema Dunării maritime în august 1938 și martie 1939 sînt probele cele mai concludente ale afirmației de mai sus.

ANEXA 1

Prezentăm mai jos cîteva din statisticile navigației pe Dunăre în anii de după război :

1924 : Grecia — 223 vase cu un tonaj total de 288.277 tone ; Marea Britanie — 126 vase cu un tonaj total de 255.461 tone ; Italia — 136 vase cu un tonaj total de 242.460 tone ; România — 55 vase cu un tonaj total de 107.084 tone ; Olanda — 55 vase cu un tonaj total de 122.114 tone ; Germania — 41 vase cu un tonaj total de 93.953 tone ; Franța — 50 vase cu un tonaj total de 81.849 tone ; Ungaria — 14 vase cu un tonaj total de 42.684 tone ; Egipt — 17 vase cu un tonaj total de 30.456 tone ; Norvegia — 9 vase cu un tonaj total de 23.718 tone ; Belgia 11 vase cu un tonaj total de 19.987 tone ; Danemarca 9 vase cu un tonaj total de 19.842 tone ; Suedia 10 vase cu un tonaj total de 18.036 tone ; Jugoslavia 11 vase cu un tonaj total de 17.838 tone ; Dantzig — 4 vase cu un tonaj total de 7.852 tone ; Polonia — 9 vase cu un tonaj total de 4.220 tone ; Bulgaria — 2 vase cu un tonaj total de 2.474 tone ; Iran — 8 vase cu un tonaj total de 2414 tone ; Turcia — 2 vase cu un tonaj total de 684 tone (*Statistique de la navigation a l'emboucheure du Danube pour l'année 1924*). Stabilimentul de arte grafice „Moldova”, S.A.R. Galatz — 1925).

1925 : Grecia — 280 vase cu un tonaj total de 366.257 tone ; Marea Britanie — 130 vase cu un tonaj total de 268.058 tone ; Italia 113 vase cu un tonaj total de 191.221 tone ; Germania — 52 vase cu un tonaj de 122.510 tone ; România — 69 vase cu un tonaj total de 117.238 tone ; Egipt 34 vase cu un tonaj total de 71.077 tone ; Franța 38 vase cu un tonaj total de 63.163 tone ; Olanda — 31 vase cu un tonaj total 59.403 tone ; Ungaria — 11 vase cu un tonaj total de 32.725 tone ; Suedia — 16 vase cu un tonaj total de 29.627 tone ; Danemarca — 18 vase cu un tonaj total de 28.717 tone ; Norvegia — 6 vase cu un tonaj total de 11.775 tone ; Jugoslavia — 5 vase cu un tonaj total de 11.382 tone ; Turcia 17 vase cu un tonaj total de 11.193 tone ; Polonia — 9 vase cu un tonaj total de 4.300 tone ; Belgia — 2 vase cu un tonaj total de 3.887 tone ; Finlanda — 1 vas cu un tonaj de 2.736 tone ; Letonia — 1 vas cu un tonaj de 2.319 tone ; Bulgaria — 2 vase cu un tonaj total de 1.237 tone ; Iran — 1 vas cu un tonaj total de 1.049 tone. (*Statistique de la navigation a l'emboucheure du Danube pour l'année 1925*) — Stabilimentul de arte grafice „Moldova“, S.A.R., Galatz, 1926).

Pentru anul 1926 lipsește statistica.

1927 : Grecia — 351 vase cu un tonaj total de 540.622 tone ; Italia — 122 vase cu un tonaj total de 283.165 tone ; Marea Britanie — 99 vase cu un tonaj total de 206.497 tone ; România — 41 vase cu un tonaj total de 96.113 tone ; Franța — 45 vase cu un tonaj total de 83.133 tone ; Egipt — 36 vase cu un tonaj total de 64.127 tone ; Germania — 23 vase cu un tonaj total de 62.215 tone ; Jugoslavia — 16 vase cu un tonaj total de 45.819 tone ; Olanda — 25 vase cu un tonaj total de 35.671 tone ; Danemarca 16 vase cu un tonaj total de 31.063 tone ; Belgia — 7 vase cu un tonaj total de 14.174 tone ; Norvegia — 5 vase cu un tonaj total de 10.480 tone ; Ungaria — 2 vase cu un tonaj total de 6.285 tone ; Turcia — 7 vase cu un tonaj total de 4.324 tone ; Polonia — 6 vase cu un tonaj total de 2.952 tone ; Finlanda — 1 vas de 2.013 tone ; Suedia — 1 vas cu un tonaj de 1.683 tone ; Iran — 2 vase cu un tonaj total de 1.134 tone. (*Statistique de la navigation a l'emboucheure du Danube pour l'année 1927*. Stabilimentul de arte grafice „Moldova“ S.A.R., Galatza — 1928).

Pentru anul 1928 lipsește statistica.

1929 : Italia — 115 vase cu un tonaj total de 352.576 tone ; Marea Britanie — 125 vase cu un tonaj total de 336.177 tone ; Grecia — 199 vase cu un tonaj total de 333.244 tone ; România — 29 vase cu un tonaj total de 72.536 tone ; Germania — 24 vase cu un tonaj total de 61.673 tone ; Egipt — 28 vase cu un tonaj total de 55.127 tone ; Franța — 41 vase cu un tonaj total de 47.905 tone ; Jugoslavia — 13 vase cu un tonaj total de 38.216 tone ; Olanda — 23 vase cu un tonaj total de 34.453 tone ; Turcia — 19 vase cu un tonaj total de 17.287 tone ; Norvegia — 4 vase cu un tonaj total de 15.486 tone ; Belgia — 5 vase cu un tonaj total de 15.370 tone ; Ungaria — 2 vase cu un tonaj total de 8.006 tone ; Danemarca — 3 vase cu un tonaj total de 6.989 tone ; Bulgaria — 4 vase cu un tonaj total de 4.948 tone ; Polonia — 10 vase cu un tonaj total de 4.920 tone ; Suedia — 2 vase cu un tonaj total de 4.056 tone ; (*Statistique la navigation a l'emboucheure du Danube pour l'année 1929*. Stabilimentul de arte grafice, „Moldova“, S.A.R., Galatz, 1930).

1936 : Grecia — 218 vase cu un tonaj total de 402.081 tone ; Italia — 107 vase cu un tonaj total de 325.153 tone ; România — 66 vase cu un tonaj total de 213.519 tone ; Marea Britanie — 57 vase cu un tonaj total de 122.266 tone ; Germania — 30 vase cu un tonaj total de 75.135 tone ; Egipt — 20 vase cu un tonaj total de 39.726 tone ; Jugoslavia — 19 vase cu un tonaj total de 36.033 tone ; Ungaria — 23 vase cu un tonaj total de 21.534 tone ; Danemarca — 6 vase cu un tonaj total de 12.974 tone ; Bulgaria — 5 vase cu un tonaj total de 14.145 tone ; Turcia — 7 vase cu un tonaj total de 11.670 tone ; Olanda — 3 vase cu un tonaj total de 9.638 tone ; Norvegia — 1 vas de 3977 tone ; U.R.S.S. — 1 vas cu 2.857 tone ; Franța — 4 vase cu un tonaj total de 1.968 tone. (*Commission Européenne du Danube, 1937, Session de printemps. Protocoles N-os. 1328 à 1341*. Institutul de arte grafice „Moldova“ S.A.R. Galatz, 1938, pag. 186).

1937: Italia — 128 vase cu un tonaj total de 332.899 tone; Grecia — 182 vase cu un tonaj total de 275.560 tone; România — 63 vase cu un tonaj total de 198.496 tone; Germania — 63 vase cu un tonaj total de 137.875 tone; Marea Britanie — 51 vase cu un tonaj total de 121.364 tone; Egipt — 12 vase cu un tonaj total de 27.761 tone; U.R.S.S. — 12 vase cu un tonaj total de 24.190 tone; Turcia — 13 vase cu un tonaj total de 20.801 tone; Olanda — 5 vase cu un tonaj total de 20.140 tone; Jugoslavia — 10 vase cu un tonaj total de 18.450 tone; Ungaria — 21 vase cu un tonaj total de 9.790 tone; Belgia — 2 vase cu un tonaj total de 4.612 tone; Norvegia — 1 vas de 3.415 tone; Danemarca — 1 vas de 2.870 tone; Bulgaria — 1 vas de 2.662 tone; Finlanda — 1 vas de 2.127 tone; Franța 4 vase cu un tonaj total de 1968 tone; Panama — 1 vas de 1550 tone; Suedia — 1 vas de 1.025 tone; (*Commission Européenne du Danube. Session de printemps, Protocoles N-os 1328 à 1341. Institutul de arte grafice „Moldova”, S.A.R., Galatz, 1938, pag. 176).*

1938: Grecia — 152 vase cu un tonaj total de 282.228 tone; Italia — 72 vase cu un tonaj total de 192.011 tone; România — 59 vase cu un tonaj total de 191.486 tone; Marea Britanie — 27 vase cu un tonaj total de 82.556 tone; Germania — 40 vase cu un tonaj total de 72.502 tone; Jugoslavia — 9 vase cu un tonaj total de 20.421 tone; Egipt 10 vase cu un tonaj total de 18.400 tone; Bulgaria — 6 vase cu un tonaj total de 14.628 tone; Ungaria — 21 vase cu un tonaj total de 10.968 tone; Franța — 6 vase cu un tonaj total de 8.928 tone; Norvegia — 2 vase cu un tonaj total de 7.883 tone; U.R.S.S. — 3 vase cu un tonaj total de 7.214 tone; Turcia — 5 vase cu un tonaj total de 3.009 tone; (*Commission Européenne du Danube, 1939. Session de printemps. Protocoles N-os. à. Institutul de arte grafice „Moldova”, S.A.R., Galatz, 1939, pag. 96).*

ANEXA 2

DAN BOȚESCU „POLITICA ROMÂNIEI LA DUNĂREA MARITIMĂ“

A) TRAFIC ȘI ÎNCASĂRI PE ANII 1930—1936

Anul	Vapoare ieșite prin Sulina	Tone de registru net, ieșite	Tone de mărfuri, ieșite	Încasări din taxe în franci aur
1930	850	2 000 000	3 100 000	6 300 000
1931	691	1 550 000	2 300 000	4 800 000
1932	556	1 300 000	2 000 000	4 000 000
1933	550	1 445 000	2 140 000	4 200 000
1934	423	1 015 000	1 400 000	2 750 000
1935	368	804 000	1 100 000	1 950 000
1936	576	1 500 000	1 900 000	3 600 000

B) CHELTUIELI ÎN ANII 1930—1936

Anul	Ad-ția centrală Insp. de navigație, Căpitania portului, Spitale întreținute de C. E. D.	Lucrări de întreținere	Lucrări speciale la gura Sulinei. Diguri și dragage	Total franci aur	Obs.
1930	1 800 000	1 300 000	2 300 000	5 400 000	În aceste cheltuieli nu sînt cuprinse sumele desti- nate constituirii diverselor fonduri și nici anuita- tea împrumuturilor.
1931	1 900 000	1 100 000	1 600 000	4 600 000	
1932	1 700 000	1 200 000	1 900 000 (500 000 m ³ dragage 350 m diguri duble)	4 800 000	
1933	1 300 000	800 000	1 200 000 (330 000 m ³ dragage 240 m diguri duble)	3 300 000	
1934	1 100 000	700 000	900 000 (360 000 m ³ dragage, 240 m diguri duble)	2 700 000	
1935	810 000	700 000	300 000 (410 000 m ³ dragage. Nu s-au executat diguri)	1 810 000	
1936	600 000	450 000	650 000 (370 000 m ³ dragage 2×225 m diguri)	1 700 000	

Arh. M.A.E., Ds. 8, Convenții, D 17, vol. IV, fila 149.